

RABSZOLGASORSRA ÍTÉLVE

„A TERROR A MEGGYŐZÉS ESZKÖZE”

Alekszandr Szolzsenyicin, orosz író

A második világháború után a győztes Szovjetunió az elfoglalt és leigázott országok lakosságának munkaerejét a jóvátétel részének tekintette: több mint négymillió külföldi állampolgárt hurcolt el kényszermunkára munkatáborokba. A fogságba vetettek 85 százaléka a németek, a japánok és a magyarok közül került ki, voltak közöttük hadifoglyok és találomra összeszedett civilek is. A kényszermunkásokat városok és üzemek újjáépítésére, mocsarak lecsapolására, gyárak, utak, hidak és gátak építésére használták. A táborokban uralkodó zord körülmények, az embertelen munka, az őrszemélyzet brutalitása, az elégtelen élelmezés és a betegségek, valamint a szélsőséges időjárási viszonyok miatt a legyengült foglyok tömegével haltak meg. A Szovjetunióba rabszolgamunkára kényszerített hétszázezer magyar közül mintegy háromszázezren soha nem tértek vissza.

Kétnyelvű kültéri kiállításunkkal a Terror Háza Múzeum a kényszermunkára hurcolás 70. évfordulóján tiszteleg az áldozatok emléke előtt.

A molotovszki láger, 1944

GULÁG

EMLÉKBIZOTTSÁG

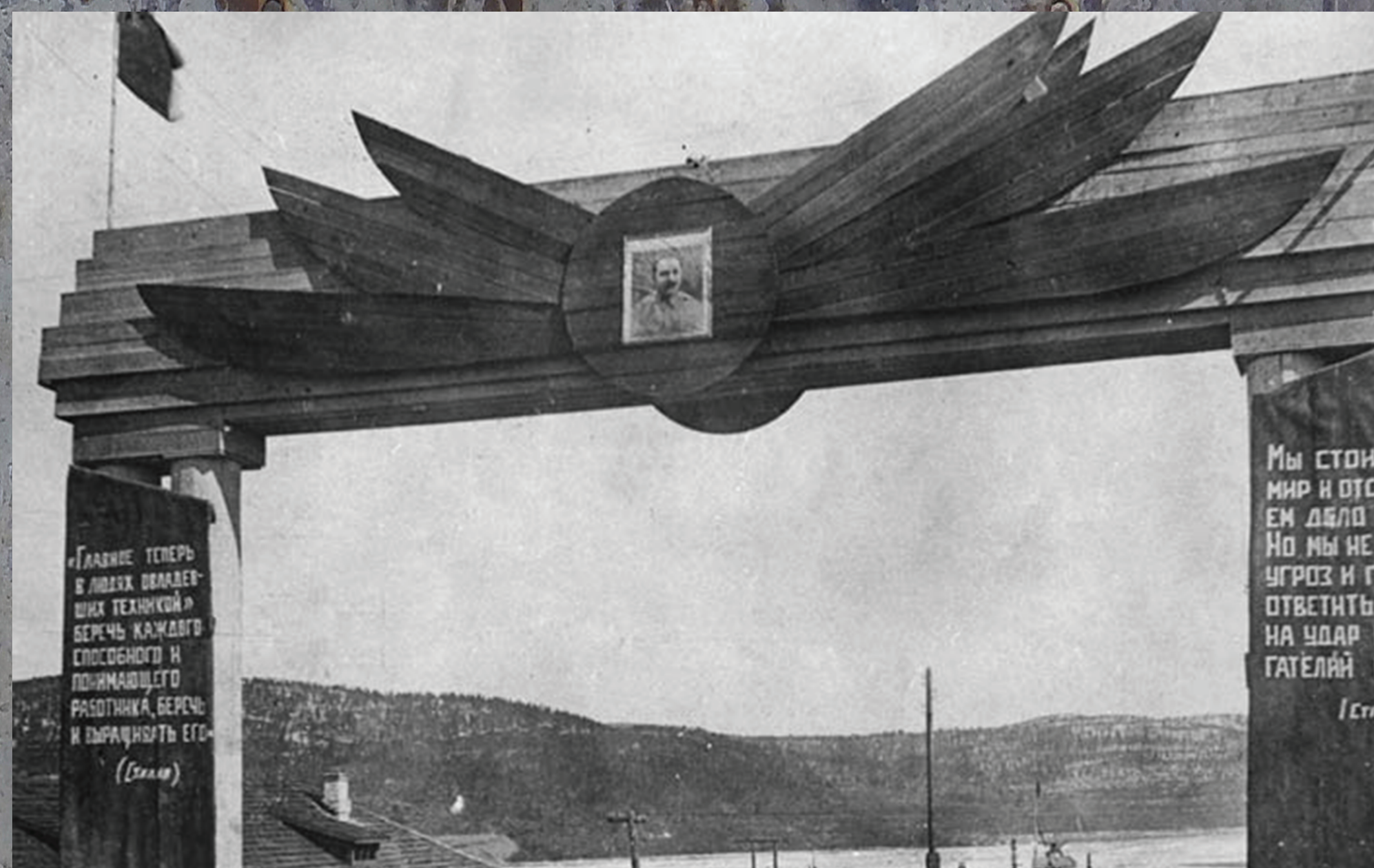
„Aki nem volt ott, majd sorra kerül. Aki volt ott, soha nem felejtí el.”
Szovjet közmondás a Gulagról

„A szigetvilág rákos daganata az orosz test fontos, nélkülözhetetlen szerve volt.”

Alekszandr Szolzsenyicin, orosz író

„Mindnyájan tudatában voltunk, hogy csupán véletlenül maradhatunk életben.”

Varlam Salamov, orosz író

Gulag-tábor bejárata Sztálin-idézetekkel:

„Most az a feladat, hogy óvjuk és tovább képezzük a tehetséges dolgozókat. Óvjuk a békét, és rendületlenül állunk a vártán.”

„A GULAG EGYET JELENT A SZOVJETHATALOMMAL”

Joël Kotek – Pierre Rigoulot, történészek

Az Oroszországban 1917-ben hatalomra jutott kommunista rendszer egyik első intézkedése volt, hogy kényszermunkatáborokba zárta mindazokat, akiket származásuk vagy politikai meggyőződésük miatt ellenségnek tekintett. A rabszolgamunkára vezényelt foglyokkal végeztették el a Szovjetunió gyorsított iparosításához szükségesnek tartott munkákat. A táborrendszert 1934-ben a Javítómunka-táborok Főigazgatóságába (Gulag) szervezték. A Gulag elnevezés később világszerte a szovjet kényszermunkatáborok gyűjtőnevévé vált. Az 1930-as évek végére, Sztálin rémuralma alatt a táborok és a bennük dolgozók száma egyes becslések szerint elérte a nyolcmilliót, az embertelen körülmények pedig több millió fogoly halálához vezettek. A második világháború kitörésekor a szovjetek a Gulag mellett, azzal együttműködve egy új táborrendszert is létrehoztak a hadifoglyok és az internált civilek kényszerfoglalkoztatására. Ide kerültek a magyar hadifoglyok, illetve a Magyarországról elhurcolt polgári személyek is, akiket a háború utáni évek minden jelentős szovjet nagyberuházásán dolgoztattak. Sztálin 1953-as halálát követően a fogva tartott külföldiek nagy részét hazaengedték. A kényszermunkatáborok azonban a Szovjetunió összeomlásáig megmaradtak: az utolsó politikai fogoly 1986-ban vesztette életét.

Sínelemet cipelő foglyok a Tereska folyónál végzett hídépítkezéseken az 1940-es években

GU LÁG PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

„A láger olyan hely volt, ahol a fizikai munka és általában a munka gyűlöletére tanítottak.”

Varlam Salamov, orosz író

„A Gulag benépesítésében hidegvérűen kitervelt következetesség és rendíthetetlen kitartás érvényesült.”

Alekszandr Szolzsenyicin, orosz író

Női építőmunkások

„A MAGYAROKAT MEG KELL BÜNTETNI”

Sztálin

A szovjet csapatok a magyar határt átlépve azonnal hozzáláttak a munkaképes civilek tömeges elhurcolásához. Megtévesztő módon csak pár napnyi munkára, „malenkij robotra” hívták be az embereket, azonban több éves kényszermunka várt rájuk. A Szovjetunióknak okozott háborús károk jóvátételére hivatkozva hurcolták el a német nemzetiségű magyar állampolgárokat, illetve azokat, akiknek német hangzású nevük volt. Amennyiben a megadott keretszámok így sem teltek be, bárkit elvittek, akit értek: Kárpátaljáról például az ott élő magyarság jelentős részét internálták. Eközben a szovjet politikai rendőrség által készített listák alapján összegyűjtötték azokat a közéleti személyiségeket, katonai vezetőket, akikről a szovjet hatóságok feltételezték, hogy akadályozhatják a kommunista hatalomátvételt Magyarországon. Őket a magyar hatóságok közreműködésével, rendszerint alaptalan vádakra hivatkozva szovjet hadbíróságok ítélték el. A politikai foglyok száma meghaladta a 30 ezret. A harcokban fogságba esett vagy Magyarországról elhurcolt katonákat igyekeztek minél tovább a szovjet táborvilágban tartani. Sokukat háborús bűnösnek nyilvánítottak, hogy munkaerejüket további hosszú évekre igénybe vehessék.

A 2. magyar hadsereg elfogott katonái

GULÁG PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

„Az örök megtiltották, hogy a foglyok részére ennivalót dobjanak. Az asszonyokra rálöttek, ha kenyeret akartak az ötös sorokban hajtott embereknek adni.”

Dr. Tóth Sándor, egykori elhurcolt

„A Románia, Jugoszlávia, Magyarország, Bulgária és Csehszlovákia területén tartózkodó valamennyi 17 és 45 év közötti munkaképes német férfit, valamint 18 és 30 év közötti munkaképes német nőt internálni kell, és a későbbiekben szovjetunióbeli munkára kell szállítani.”

Sztálin, az Állami Honvédelmi Bizottság elnöke

Hadifoglyok menete Pesterzsébeten

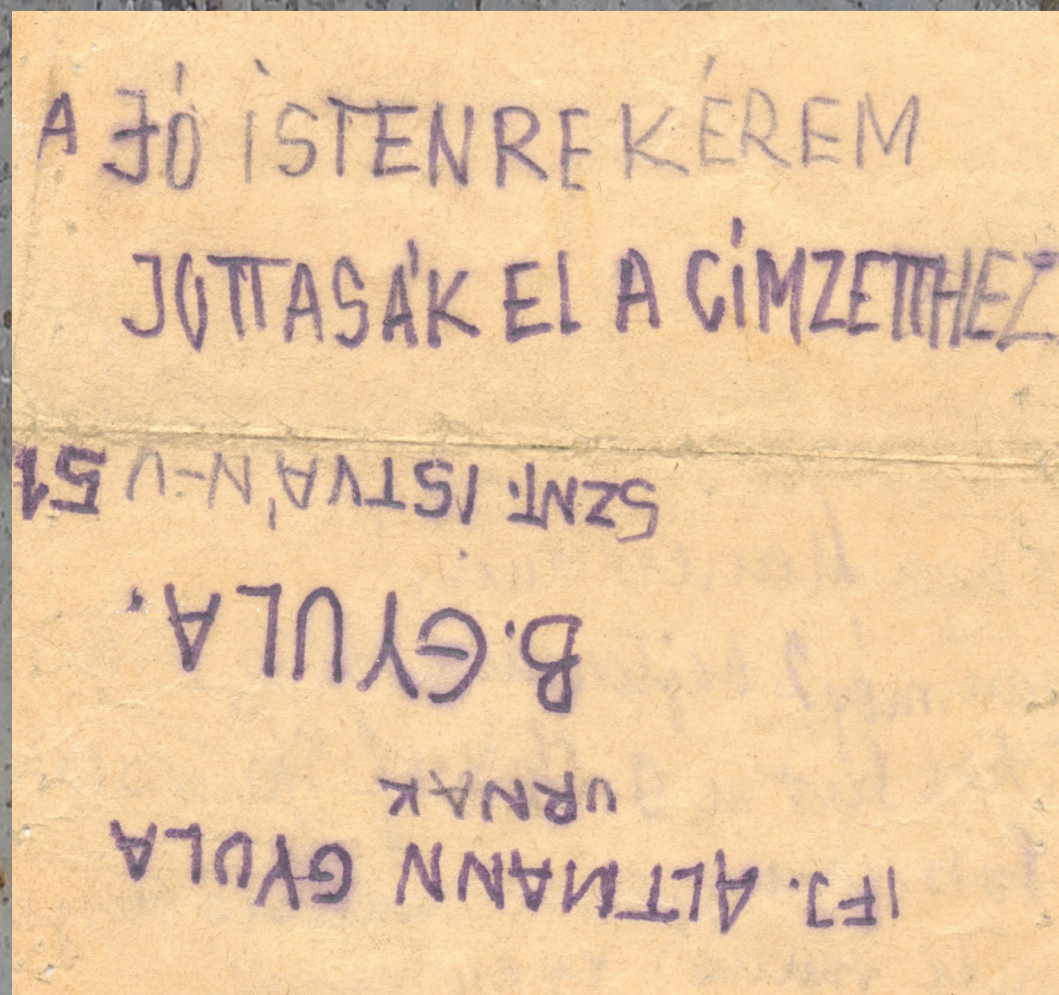
„A VONAT MEG RENDÜLETLENÜL MENT VELÜNK KELET FELÉ”

Zsúnyi Illés, egykori elhurcolt

Az összefogott magyarokat gyalogmenetben napokon keresztül hajtották a front mögötti gyűjtőtáborokba. A civileket sokszor könnyű ruházatban, teljesen váratlanul cipelték el otthonaikból. A hideg és az éhezés következtében sokan már út közben életüket veszítették. Aki nem bírta a menetelést, vagy szökni próbált, helyben agyonlőtték. A hiányzó foglyokat taláalomra összeszedett újakkal pótolták. A gyűjtőtáborokban a túlsúlyfolttság, a gyenge ellátás és a rossz higiéniai viszonyok, az élősködők és a járványok is próbára tették az egyébként is kizsigerelt foglyok életét. Innen egy-két hónap elteltével marhavagonokba zsúfolva hurcolták őket a Románia és Ukrajna területén felállított tranzittáborokba. Az életben maradottakat innen szállították a Szovjetunió mintegy kétezer lágerébe. A szovjet hadbíróságok által elítélt politikai foglyok a Gulagra, vagyis javítómunka-táborokba kerültek. A hadifoglyokat, illetve a malenkij robotra elhurcolt civileket a GUPVI, azaz a Hadifogoly- és Internálótáborok Főigazgatósága alatt működő táborokba zárták. Csak a szállítás során minden ötödik fogoly életét veszítette.

Szovjet hadifogságba került magyar katona

A civilként elhurcolt Miklósi Károly marhavagonból kidobott levele

GULÁG

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

„Egyre bizonyosabban tudtuk, hogy az úticél Oroszország. Mi mégis bíztunk, bizakodtunk és fohászkodtunk.”

Hajdú Ottóné Bársony Vera, egykori elhurcolt

„Aki menet közben megállt, főleg az idősebbek, azt agyonlőtték vagy puskatussal agyonverték.”

Dévényi J. Imre, hadifogoly

Magyarország területéről elhurcolt civil lakosság

„HERINGEK VOLTUNK A KONZERVES DOBOZBAN”

Csilics Antal, hadifogoly

A táborokat maguknak a foglyoknak kellett felépíteniük. A lágerek területét általában négysoros szögesdrót kerítés vette körül. A kerítések között örök mozogtak, a tábor sarkaiban pedig megfigyelőtornyok magasodtak. A rabok többsége barakkokban, néhol sátrakban lakott. A barakkok egyszerű, fából készült építmények vagy földbe ásott bunkerek voltak. Utóbbiak esetében a foglyok egy hosszú gödröt fedtek be fahasábokkal, majd arra földet hánytak. Nagyobb, 1000-1500 fős fogolytömegek befogadására már téglalapú épületeket húztak fel. Ezekben egy hosszú folyosóról nyíltak a hálóterek, ahol esetenként két-háromemeletes deszkasoron helyezték el a foglyokat. A keresztbe fektetett deszkákon hosszú sorokban egymás mellett aludtak a rabok, szalma, matrac, takaró nélkül. A legtöbb barakkban nem volt tűzhely, vagy ha volt is, nem volt mivel fűteni. A zsúfoltság, a kosz és a penészes ruhadarabok miatt a barakkokban állandó bűz terjengett.

Egy börtöntábor modellje

GULÁG PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

„Olyan szorosan feküdtünk egymás mellett, mint a heringek a konzervesdobozban.”

Csilics Antal, hadifogoly

„Amikor megálltunk és kipillanthattam a vagonból, mondtam a lányoknak, na most szedjétek össze magatokat, mert ritka élményben lesz részünk, megyünk a pokolba.”

Husztai Sándorné Czegléd Julianna, egykori elhurcolt

„A Donyec-medencei bányalágerben négyszeres drótkerítés mögött, géppuskával felszerelt őrtornyok gyűrűjében éltük a hadifoglyok kegyetlen életét: mindig éhesen, nyomorúságosan, embertelen körülmények között.”

Dr. Tóth Sándor, hadifogoly

Női barakk belseje a vorkutai lágerben, 1945

„LEFOGYTAM 38 KILÓRA, SZINTE MOZOGNI SEM BÍRTAM”

Csonka Sándor, hadifogoly

A foglyoknak szűkös élelemadag jutott. A ragacsos kenyérből a napi fejadag 20-60 dkg között mozgott. A főétel a leves volt, amit krumpliból, káposztából, marharépából vagy csalánból készítettek. Húst szinte sosem láttak, a ritkán kiutalt sózott haladag pedig messze elmaradt a szükségestől. A tetvek és poloskák által terjesztett fertőzések mindennapos veszélyt jelentettek rájuk, ezért a lágerekben rendszeres fürdést és fertőtlenítést írtak elő. Legtöbbször azonban nem volt elegendő szén a fertőtlenítő melegítéséhez, és a fürdéshez sem volt elég szappan, sem víz. A foglyok állapota gyorsan romlott. Gyakoriak voltak a tömeghalált okozó járványok, a tífusz, a vérhas, a tüdőgyulladás, a malária, illetve a skorbut. Gyógyszert nem kaptak, így a foglyok hasmenés ellen faszenet, gyomorfájás ellen krétaport, farkasvakság ellen nyers patkánymájat ettek. Kórházba csak lázas betegek kerülhettek, ám ott sem voltak megfelelő eszközök a gyógyításhoz. Az elhunytakat tömegsírokba temették. A sírok fejfáira csak a rabok azonosítószámait írták fel.

„Két nagy földbe vájt barakkban laktunk, ha esett, az alsó priccsek alatt állt a víz. Reggeli, ebéd, vacsora: mindig korpaleves, ritkán kukoricakása, 20 dkg fekete kenyér. Rohamos fizikai romlás következett be, és több legyengült bajtársunk a tábori WC-ben lelte halálát: beleestek a gödörbe, s megfulladtak.”

Pető Gyula, hadifogoly

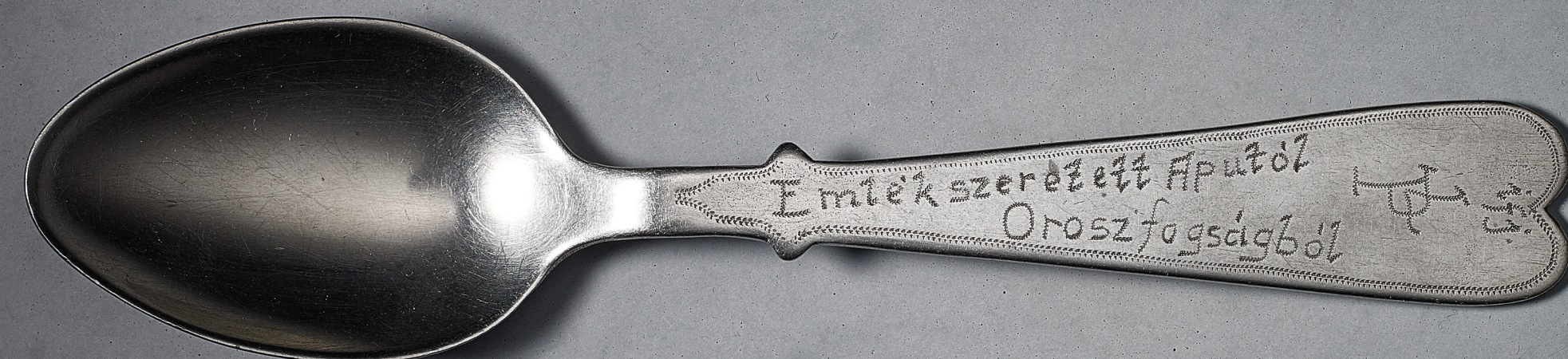
„Este krumplit főztek a disznóknak, de az élelmesebbek eleették az állatok elől.”

Almádi Ferenc, hadifogoly

GULÁG PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

Alumíniumkanál, az alábbi felirattal: „Emlék szeretett Aputól Oroszfogságból; ifj.P -Verhni 1945.I.15”

**Gulagon használt feliratozott csajka
Felirat: „Szovjetunió 1945–1949, Kantárna, 1035 láger, S.A.”**

**„NEM VOLTUNK MI OTT EMBEREK,
CSAK GÉPPÓTLÓ, MOZGÓ LÉNYEK.
LÉTSZÁM, SEMMI TÖBB.”**

Gavallér Imréné Stark Zsuzsanna, egykori elhurcolt

A magyar foglyok többsége szénbányákban, építkezéseken, erdőirtásokon vagy mezőgazdasági kolhozokban dolgozott. A munka megerőltető és veszélyes volt, a foglyok testi épsége azonban nem számított, nemükre vagy korukra sem voltak tekintettel. A munkaidő napi 10-12 óra volt, ám előfordult, hogy mindaddig dolgozniuk kellett, amíg a kiszabott napi normát nem teljesítették. Aki nem teljesítette a lágerenként változó normát, kevesebb ételt kapott. Ettől az egyébként is legyengült, elcsigázott fogoly még jobban leépült. A vasárnap, máshol minden tizedik nap hivatalosan munkaszünet volt, a gyakorlatban ezt azonban nem tartották be. Ha munkahelyeikre nem is vezényelték ki a rabokat, a táborokon belül dolgoztatták őket. Kevés szabadidejüket tetvészkedéssel, a túléléshez szükséges edények, evőeszközök, ruhák, illetve emléktárgyak készítésével töltötték. Nagyritkán kultúrestet, esetleg színelőadásokat rendezhettek. 1946-tól küldhettek levelet haza, amivel szeretteiknek életjelet adhattak, de megpróbáltatásaikról, a nyomorúságos tábori körülményekről nem számolhattak be.

„A lágerben már az élet is fájt.”

Lévai Kálmán, hadifogoly

„Ha sírtunk, rögtön megfagyott a könnyünk.”

Németi Piroska, egykori elhurcolt

„1947-ig semmit sem tudtam az otthoni hozzátartozóimról. Levelet nem írhattunk, így nem is kaphattunk. A munkájukat jól végzőknek először 1947 tavaszán adtak lehetőséget a levélíráshoz.”

Dr. Tóth Sándor, hadifogoly

**GULÁG
PVI**

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

Letye volt a kapusoknak legjobb gyöngye,
Csak egy kicsit számtanból volt ő a gyöngye.
Ötször számolta meg a kivonatolókat,
Pluszba vette sokszor a lemaradókat.
Ő találta ki a lequadrabb híreket,
Túlszárnyalta sokszor a nácselnikeket.
Nem hittük el azt sem ha igazat mondott
Mert valódisága csak pillanatilag tartott.

**Koltay János és Pallag József által a fogságban
készített, rajzokkal díszített emlékkönyv,
1945–1947**

„AZ ŐRSÉG MÁSOK KÍNZÁSÁBAN ÉRZI MEG SAJÁT EREJÉT”

Alekszandr Szolzsenyicin, orosz író

Az örök között kegyetlen, közömbös, de emberséges egyaránt akadt. A szovjet propaganda szerint a foglyok egyszerű szerszámok, munkaeszközök voltak, ezért sokukat halálra dolgoztatták, agyonverték vagy egyszerűen lelőtték. Akadtak azonban olyan örök is, akik engedték őket pihenni, vagy elnézték, ha élelmet loptak, mivel sokuk ugyanúgy szenvedett a szovjet rendszertől, mint a fogvatartottak. Számos területen a lágeren kívül még a lágeren belülinél is rosszabb volt az ellátás. A vétségek elbírálása az öröktől és a táborparancsnokoktól függött, ők döntöttek a fenyítésről is. A leggyakoribb büntetésként a foglyokat egy szűk verembe zárták. Esetenként a hidegben levetkőztették őket, és vizet öntöttek alájuk, hogy ne tudjanak leülni, rosszabb esetben vízzel locsolták őket, hogy halálra fagyjanak. Általános büntetés volt az ételmegvonás és a verés, de volt, akit a felfűtött fertőtlenítő helyiségbe, vagy hullák közé zártak. A szökési kísérletet halállal büntették, de néha a nyilvános veréssel is megelégedtek. Az örök pénzjutalmat, szabadságot kaptak, ha szökéssel próbálkozó foglyot lőttek agyon, ezért már a legkisebb gyanús jelre tüzet nyitottak. Ha egy fogolynak mégis sikerült megszöknie, a hatalmas távolságok miatt nem volt esélye a túlélésre. Sok tábort ezért – például Kazahsztánban – körbe sem kerítettek.

Gulag-tábor őrtornya

**GU LÄG
PVI**

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

„Panaszkodni, pláne követelőzni itt nem lehet, mert az ör puskatussal adja a választ.”

Szabó István, egykori elhurcolt

„A foglyok végtelen gyengeségére, fáradtságára vallott, hogy senki sem kísérelt meg szökést. Nehéz is lett volna egy ilyen vállalkozás: a gyűrött civil ruha, hamuszürke rabarc egyből elárulta volna a szökevényt.”

Rózsás János, író, egykori elhurcolt

Egy kolimai tábor parancsnokai

Átlós felirat a bal felső sarokban: Gyilkosok!, Álló alakokon látható feliratok balról jobbra: Jagodnij táborparacsnok, Cigankov nyomozó (a foglyok megölték), Fjodorov állambiztonsági tiszt

„HÁROMSZÁZ ÉV IS KEVÉS A FELEJTÉSHEZ”

Zajác Antalné Dankó Magdolna, egykori elhurcolt

A magyar kormány 1944 végétől többször is eljárta a megszálló hatóságoknál a civilek elhurcolása ügyében. Nagy Ferenc miniszterelnök személyesen Sztálintól kérte a magyar hadifoglyok hazaengedését. 1946 júniusától néhányan haza is térhettek, mert az 1947-es választásokra készülő kommunista párt „hadifogoly-szabadítónak” kívánta magát beállítani, és fel is tudott mutatni néhány újabb hazaengedett hadifogoly-szállítmányt. A kommunista hatalomátvétel után a hadifoglyok kérdése lekerült a napirendről. A Szovjetunióban maradt magyarok végül csak Sztálin halála után, 1953 és 1956 között térhettek haza. Őket a magyar határon az Államvédelmi Hatóság emberei fogadták: egy részüket őrizetbe vették, és évekig fogva tartották, a többiek pedig szigorú titoktartásra kötelezték és csak ezután engedték haza. A betegen, sokszor munkaképtelen állapotban visszatértek sorsáról a rendszerváltoztatásig hallgatni kellett, szenvedéseikről gyakran még szűkebb családjuknak sem mertek beszélni.

„Előfordult sokszor, hogy tizenhat órát dolgoztunk a bányában egy falat ennivaló, egy korty víz nélkül. Kemény három év után jöttem haza. Rokkant lettem, leamputálták mindkét lábamat, ágyhoz vagyok kötve. Senkinek sem kívánok ilyen életet.”

Zöldi Mihály, egykori hadifogoly

„Álmomban sokszor még mindig a Szovjetunióban vagyok. Felriadok, azt álmodom, hogy közeledik a puska, jön felém az orosz őr, kisiklik a csille, és nem tudok menekülni előre.

Háromszáz év is kevés a felejtéshez.”

Zajác Antalné Dankó Magdolna, elhurcolt

Év	Visszatértek száma
1946	100 000-170 000
1947	100 000
1948	85 000
1948 után	25 000
2000	1

A hazatért magyar hadifoglyok száma 1946–2000

GULÁG

PVI GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

MAGYAR KOMMUNISTA PÁRT

KÖZPONTI HADIFOGOLY IRODAJA

BUDAPEST, VI. KER., Ó-UTCA 12. SZÁM

TELEFON: 126-011 ÉS 124-985

Budapest, 194 7. június 19.

Örömmel értesítjük, hogy szeretett hozzátartozójuk

Sipőcz Imre

Foksaniba érkezett és a napokban Debrecenen át hazautazik. A MKP mindent elkövetett, hogy hozzátartozója minél előbb hazatérjen a rég nélkülözött családi körbe. A régvárt viszontlátás alkalmából sok örömet és boldogságot kívánunk Önöknek.

Ha kedves hozzátartozójuknak az elhelyezkedésnél, vagy más téren nehézségei lesznek, forduljon bizalommal pártunkhoz, mi a lehetőségekhez képest, ezután is mindent elkövetünk érdekében.

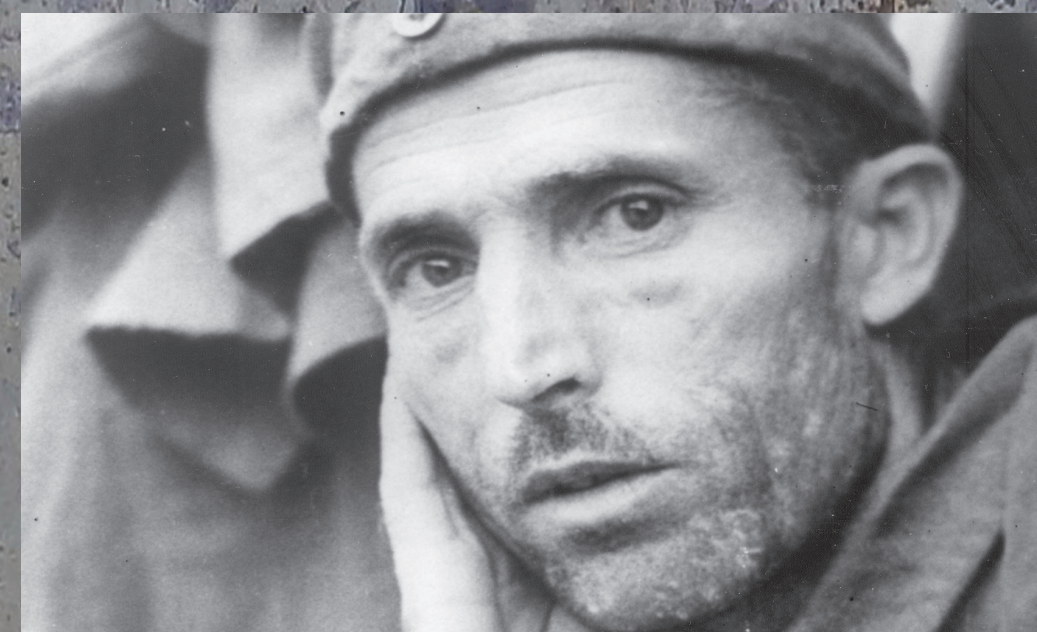
Kérjük, hogy levelünk vételéről értesítsenek bennünket.

Szeretettel üdvözli Önöket

a MKP KÖZPONTI HADIFOGOLY IRODAJA

Siklósi László

MKP értesítése, hogy Sipőcz Imre hadifogoly Foksányba érkezett és Debrecenen át hazautazik, 1947

Hazatérő magyar hadifoglyok

HÁROMSZÁZEZREN SOHA NEM TÉRTEK HAZA

A több mint 700 000 rabszolgamunkára kényszerített magyar állampolgár közül mintegy 300 000 fő soha nem térhetett vissza hazájába. A szállítás embertelen körülményei, a gyűjtő- és tranzittáborok brutális viszonyai miatt rengeteg fogoly már a kijelölt táborba sem jutott el. Több százra rúg azoknak a magyaroknak a száma is, akiket a szovjet hadbíróságok ítélték halálra. A Gulag-szigetvilágra eljutottakat, a táborokban végzett, -42 fokig kötelező, kíméletlen, napi 10-12 órás rabszolgamunka, az örök kegyetlenkedése, a gyenge ellátás, az állandó járványok és betegségek, valamint az elégtelen orvosi ellátás tizedelte meg.

„A parancs így szólt: tegyük homokfürdőzésre alkalmassá a partot. Hamarosan kiderült, hogy nem annyira a homokfürdőzésre való felkészítés, hanem a döglött aknák és gránátok összeszedése volt a fő cél. Több, halállal végződő baleset történt. Szemünk láttára robbantak az aknák, pusztultak el a hadifoglyok.”
Góra László, hadifogoly

„19 évesen harminckét kiló vagyok, majdnem elvisz a hastífusz. Ezrek halnak meg. Az élni akarás, a hit adott erőt, kapaszkodtam az életért – kibírtam!”
Hegedűs János, hadifogoly

„Az ujjnyi résen némán nézek ki a szikrázó fényű csillagokkal teli, holdfényes éjszakába. Ide látszik a bánya és az állandóan forgó lift kereke. Meg a temető! Az egyre nagyobb és nagyobb hadifogolytemető. Lakóit már hiába várja a meleg otthon, a szenvedő, szerető szív: anya, feleség, gyermek. Többé soha nem mennek haza. Az otthoniak pedig nem fogják megtudni, hol porlad testük, hol vannak eltemetve.”
Szabó István, egykori elhurcolt

GULÁG
PVI
GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

Gulag-táborban elhunytak konzervdobozból készült fejfái

Foglyok sírokat ásnak

TETTESEK

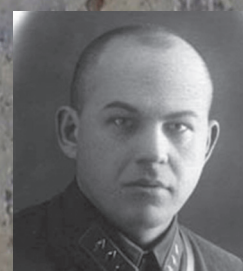
Sztálin, Jozsif Visszarionovics (1878–1953)
a Szovjetunió teljhatalmú diktátora.

Berija, Lavrentyij Pavlovics (1899–1953)
1938 és 1953 között a szovjet belügyi apparátus vezetője. A Gulág és a GUPVI egyik fő irányítója.

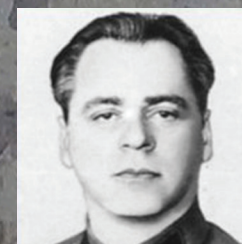
Kruglov, Szergej Nyikiforovics (1907–1977)
magas rangú szovjet belügyi tiszt. A GUPVI-t felügyelő kormánytagként felelős a magyarok malenkij robotra hurcolásáért.

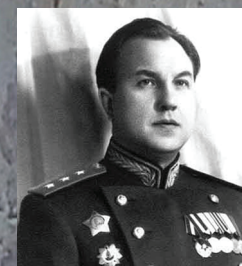
Csernisov, Vaszilij (1896–1952)
a szovjet Belügyi Népbiztosságon ő felügyelte a Gulág-táborokat.

Mesik, Pavel (1910–1953)
a szovjet kémelhárítás egyik irányítójaként felelős több ezer ártatlan ember Gulág-táborokba hurcolásáért.

Merkulov, Vszevolod (1895–1953)
felelős a szovjetek által megszállt kelet-európai államok területén végrehajtott tisztogatásokért, több százezer ember szovjet kényszermunkatáborokba való deportálásáért.

Abakumov, Viktor (1908–1954)
1946-tól az Állambiztonsági Minisztérium vezetője. Súlyos felelősség terheli a külföldi állampolgárok, így a magyarok meghurcolásáért.

Vorosilov, Kliment Jefremovics (1881–1969)
1945-től 1947-ig a Magyarországon működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke. Felelős minden olyan cselekményért, amelyet a Magyarországot megszállva tartó Vörös Hadsereg 1947-ig elkövetett.

Szviridov, Vlagyimir Petrovics (1897–1963)
1945-től a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagja, elnökhelyettese. Nevéhez fűződik a magyarországi svábok kitelepítésének lebonyolítása. Felelős a szovjet megszálló erők minden 1947-ig elkövetett cselekedetéért.

Puskin, Georgij Makszimovics (1909–1963)
1944-től a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagja, egy évvel később a Szovjetunió budapesti nagykövete. A SZE tagjaként, majd később szovjet nagykövetként felel a Gulagra hurcolt több százezer magyar életért.

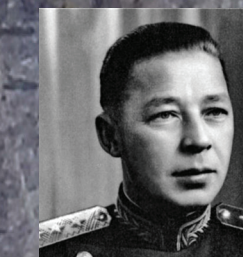

GULÁG

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

Gorbatyuk, Ivan (1903–1957)
megszervezte és felügyelte a 2., 3. és 4. Ukrán Front által megszállt országokból a németajkú lakosságnak a Szovjetunió kényszermunkatáboraiba való deportálását, melynek végrehajtását személyesen felügyelte.

Apollonov, Arkagyij (1907–1978)
a már megszállt magyar területeken ő írta össze a munkaképes német származású lakosságot és a magyarországi német lakosság jelentős hányadát.

TETTESEK

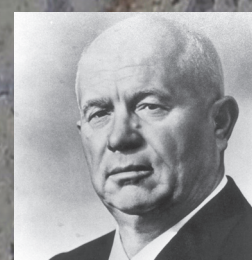
Malinovszkij, Rogyion (1898–1967) Budapest ostromának az irányítója, és így közvetlenül felelős ártatlan civilek Szovjetunióba hurcolásáért.

Tolbuhin, Fjodor (1894–1949) szovjet katonatiszt. A 3. Ukrán Front parancsnokaként részt vett Budapest ostromában. Felelősség terheli több mint százezer magyar ember Szovjetunióba való elhurcolásáért.

Szladkevics, Mojszej (1906–?) részt vett a magyarországi németek szovjet kényszermunkatáborokba való deportálásában.

Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971) a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára. Az ő utasítására szállították malenkij robotra a kárpátaljai magyarokat.

Vinogradov, Vlagyiszlav (1899–1962) A Romániában működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság tagjaként súlyos felelősség terheli az Erdélyben élő magyarok kényszermunkára hurcolásáért.

Birjuzov, Szergej (1904–1964) Felelősség terheli vajdasági magyarok és németek szovjet kényszermunkatáborokba deportálásáért.

Petrov, Ivan (1896–1958) Az ő csapatai szedték össze csehszlovák hatóságok segédletével a malenkij robotra deportálandó felvidéki magyar lakosságot.

Turjanica, Ivan (1901–1955) Kárpátalja Szovjetunióhoz csatolásának egyik előkészítőjeként bűnrészes a kárpátaljai magyarok elhurcolásában.

Hruljov, Andrej (1892–1962) szovjet katonatiszt, a Vörös Hadsereg hátországi intézményeinek főfelügyelője. A szovjet kényszermunkára hurcoltak jelentős része az ő hivatala alatt dolgozott.

Kovaljov, Ivan (1901–1993) szovjet politikus, közlekedési népbiztos. Az alá tartozó szervezetek számtalan magyar hadifogoly és civil deportált munkaerejét vették igénybe.

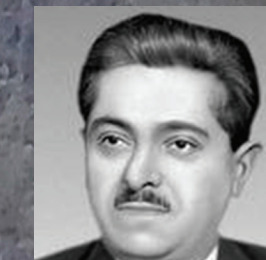

Vahrusev, Vaszilij (1902–1947) szénbányászati népbiztos. Szoros munkakapcsolatban állt a Gulag-táborok parancsnokaival, mivel ők látták el ingyen munkaerővel az igazgatása alatt álló szénbányákat.

GULÁG PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

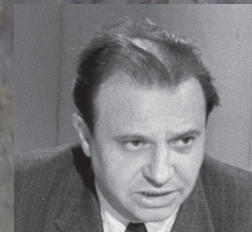

Tyevoszjan, Ivan (1902–1958) Az irányítása alá tartozó bányákban és vaskohászati üzemekben a Gulag-táborok több százezer foglya végzett kényszermunkát.

Rákosi Mátyás (1892–1971) vezető kommunista politikusként nem tiltakozott több százezer ember Gulagra hurcolása ellen, sőt több esetben ő maga kérte a szovjeteket politikai ellenfelei Szovjetunióba deportálására.

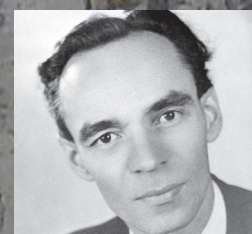
TETTESEK

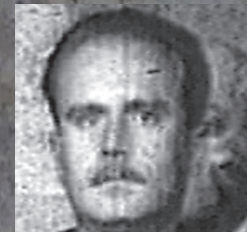
Farkas Mihály (1904–1965)
vezető kommunista politikusként, illetve a kommunista Belügyminisztérium államtitkáraként hozzájárult több százezer ember Szovjetunióba történő deportálásához.

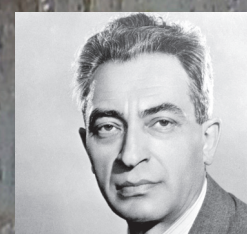
Péter Gábor (1906–1993)
a kommunisták által felügyelt politikai rendőrség vezetőjeként felelősség terheli számos ember Gulagra hurcolásáért.

Rajk László (1919–1949)
kommunista politikus, 1946-tól belügyminiszter. A szovjetek az ő minisztersége alatt tartóztatták le, és szállították a Szovjetunióba Kovács Bélát, a Kisgazdapárt politikusát.

Tömpe András (1913–1971)
A háború után a kommunisták felügyelete mellett létrehozott politikai rendőrség egyik megszervezőjeként, illetve a szovjet hírszerzés egyik magyarországi összekötőjeként is felelősség terheli a deportálások miatt.

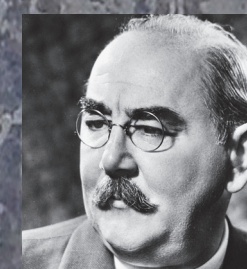
Gerő Ernő (1898–1980) vezető kommunista politikusként, a Szovjetunióban kialakított kiváló kapcsolatai ellenére nem emelte fel a szavát a deportálások ellen.

Révai József (1898–1959) a kommunista párt vezető tagjaként és egyik fő ideológusaként nem emelte fel a szavát a deportálások ellen.

Erdei Ferenc (1910–1971)
a második világháború utáni ideiglenes kormány belügyminisztereként nem tiltakozott több százezer ember Gulagra hurcolása ellen, s később igazságügy miniszterként sem törekedett arra, hogy elősegítse a hazatérők rehabilitálását.

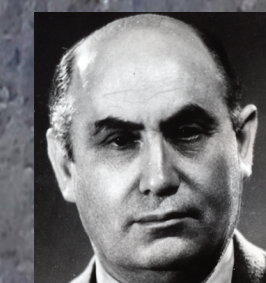
Nagy Imre (1896–1958)
belügyminiszterként, illetve befolyásos szovjetbarát magyar politikusként sem tiltakozott több százezer magyar ember Gulagra hurcolása ellen.

GU LÁG

PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

Illés Béla (1895–1974)
a Vörös Hadsereg tisztjeként 1944-ben a kárpátaljai magyarok körében a malenkij robot vállalása mellett agitált.

Uszta Gyula (1914–1995)
a szovjetek oldalán harcoló partizánként részt vett a kárpátaljai lakosság elhurcolásának megszervezésében.

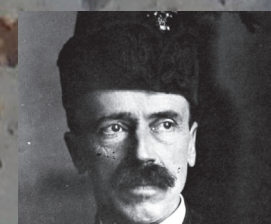

Feri Sándor (1895–1986)
a szovjet belügyi szervekkel kapcsolatban álló kommunista politikusként nem emelte fel a szavát a magyar lakosság deportálása ellen.

ÁLDOZATOK

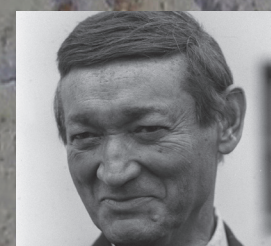
Álgya-Pap Zoltán (1895–1987) altábornagy. 1945-ben Bécsben szovjet hadifogságba esett, nem sokkal később a Szovjetunióba hurcolták. Huszonöt évi javítómunka-táborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. 1955 őszén átadták a magyar igazságügyi szerveknek. 1956. október 8-án bocsátották szabadon a jászberényi börtönből.

Bethlen István (1874–1946) Magyarország miniszterelnöke. 1944 decemberében szovjet katonák elfogták, kezdetben házi őrizetben tartották, majd 1945 áprilisában a Szovjetunióba szállították, ahol 1946. október 6-án a butirki börtön rabkórházában hunyt el.

Borzsák István (1914–2007) ókortörténész, klasszika-filológus. Mint légvédelmi tüzér 1945-ben szovjet fogságba esett. Hazatérése után az állambiztonsági szervek egészen a rendszerváltoztatásig megfigyelés alatt tartották.

Cziffra György (1921–1994) zongoraművész. A háborúban szovjet fogságba esett. Több sikertelen szökési kísérlet után 1946-ban engedték haza. 1956-ban, kihasználva a magyar határ megnyitását, Ausztriába távozott.

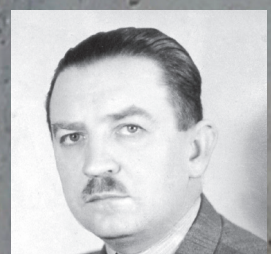
Dósa Attila (1922–1950) hadnagy. 1949-ben a szovjetek letartóztatták és huszonöt évi szabadságvesztésre ítélték. Később átadták a magyar hatóságoknak. 1950-ben halálra ítélték és kivégezték.

Harangozó Ferenc (1908–1991) katolikus pap. 1948-ban a magyar államvédelem tagjai a nyílt utcáról hurcolták el, majd átadták a szovjet hatóságoknak. Először halálra, majd huszonöt évi kényszermunkára ítélték. 1955-ben térhetett haza a Szovjetunióból, 1956-ban emigrált.

Karig Sára (1914–1999) szociáldemokrata politikus. 1947-ben a magyar államvédelem letartóztatta, és átadta a szovjet hatóságoknak. Ítélet nélkül került szovjet kényszermunkatáborba, ahonnan csak 1953-ban térhetett haza.

Kovács Béla (1908–1959) földművelésügyi miniszter. 1947. február 25-én a szovjet katonai hatóságok őrizetbe vették, majd huszonöt év kényszermunkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. 1955-ben hazatérhetett, de a magyar hatóságok börtönbe vetették, ahonnan csak 1956-ban szabadult.

Lajos Iván (1906–1952?) jogász. 1946 júniusában a szovjet hatóságok letartóztatták, majd tizenöt év javító kényszermunkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. Valószínűleg 1952-ben, egy Gulag-táborban vesztette életét.

Mikó Zoltán (1910–1945) vezérkari százados. 1945 januárjában a szovjet hatóságok kémkedés vádjával letartóztatták, elhurcolták, majd kivégezték.

Olofsson Placid Károly (1916–) bencés szerzetespap. 1946 nyarán a magyar államvédelmi szervek letartóztatták, kihallgatták, majd átadták a szovjeteknek. A szovjet hadbíróság tíz év javító kényszermunkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélté. 1955 novemberében szabadult, papi hivatását azonban a rendszerváltoztatásig nem gyakorolhatta.

GULÁG

EMLÉKBIZOTTSÁG

Pálffy Géza gróf (1900–1952) földbirtokos, a Magyar Országgyűlés felsőházának tagja. A szovjet katonai elhárítás 1946-ban őrizetbe vette, majd a Szovjetunióba szállította, ahol 1952-ben halt meg.

Rózsás János (1926–2012) üzleti levelező, katona. 1944 decemberében hadifogságba esett, majd a szovjet hadbíróság tíz év kényszermunkára ítélte. Számtalan kényszermunkatáborban megjárta, egy ideig együtt raboskodott és barátságot kötött a Gulagról szóló műveivel később Nobel-díjat nyert orosz íróval, Alekszandr Solzsenyicinnel. 1953 decemberében szabadult. Kényszermunkán töltött éveiről több könyvet is írt.

Ujszászy István (1894–1948?) vezérőrnagy. 1945 februárjában hadifogságba esett, és nem sokkal később a Szovjetunióba hurcolták. Valószínűleg 1946-ban vagy 1947-ben átadták a magyar hatóságoknak. További sorsa ismeretlen.

„MINTHA MÁSODOSZTÁLYÚ ÁLDOZATOK LENNÉNEK”

Tunne-Välto Kelam, észt politikus

A Gulag-táborokról a világ túl sokáig hallgatott. A Szovjetunióban ugyan mindenki tudott létezésükről, beszélni azonban nem lehetett róluk. Az elhallgatást segítette és részben még ma is segíti az a nyugati baloldali értelmiség, amely évtizedeken át szimpatizált a Szovjetunióval. A kommunizmust éltető nyugatiak végső soron így váltak a fogvatartók cinkosává. A nyugati világ csupán az 1970-es évektől kényszerült szembesülni a témával, amikor Alekszandr Solzsenyicin *A Gulag szigetvilág* című nagy hatású munkája Párizsban megjelent. Magyarországon és a szovjet táborban ugyanakkor Solzsenyicin művei csak szamizdatban (engedély nélkül nyomtatott könyv formájában) jelenhettek meg, a hivatalos nyilvánosság számára a szovjet táborok világa tabutémának számított. A magyar Solzsenyicinként emlegetett Rózsás János visszaemlékezései szenvedéseiről ezért egészen az 1980-as évek második feléig nem jelenhettek meg. A Gulagon végzett rabszolgamunka embertelen voltát ma már senki sem vonja kétségbe, ugyanakkor az itt történt szörnyűségekre indokolatlanul kevés figyelem irányul.

„Én azonban úgy érzem, hogy a szovjet lágerekről még mindig nagyon keveset tudnak az emberek, s amit tudnak, azt is csak felületesen.”
Jorge Semprún, spanyol író, politikus

„A táborokat azért találták ki, hogy embereket semmisítsenek meg.”
Alekszandr Solzsenyicin, orosz író

„Nincs igazuk azoknak, akik egy kalap alá veszik a fasizmust és az orosz kommunizmust. A fasizmusban a hóhér a hóhért magasztalja. A kommunizmus drámaibb: az áldozat magasztalja a hóhért.”
Albert Camus, francia író, filozófus

„Senki nem értheti meg a két tábor közül az egyiket a másik vizsgálata nélkül, annyi kölcsönös függés van közöttük megjelenésmódban, szenvedélyekben és az átfogó történelmi valóságban.”
François Furet, francia történész

„Minden típusú terrornak és népiirtásnak van egy közös eleme: semmibe veszik az ember személyes méltóságát és az emberi életét.”
Janis Bordans, lett igazságügy miniszter

„Vezetőik (a nyugati vezetők) parlamenti képviselőik, szónokaik, publicistáik, íróik és véleményformálóik képesek voltak évtizedeken át szemet hunyni a 15 milliós Gulag felett.”
Alekszandr Solzsenyicin, orosz író

„A szovjet állam népgazdasága nem kis mértékben a rabszolgamunka feltételeinek alkalmazásába rokkant bele.”
Rózsás János, magyar Gulag-túlélő, író

„A nácikat túl kellett élni. A bolsevizmus idején semmi remény nem mutatkozott a túlélésre; a rendszer nem úgy nézett ki, mint amely véget ér.”
Kertész Imre, író

GULÁG PVI

GULÁG EMLÉKBIZOTTSÁG

„Erős hittel és eltökélt akarattal kellett bírniuk azoknak, akik a közjó érdekében ilyen nehéz döntéseket tudtak meghozni.”
Sidney és Beatrice Webb, brit közgazdászok

„Nyilvánvaló, hogy fel kell tárnai azokat a szörnyűségeket, amiket a szovjet Oroszország okozott, de nem szabad elfelejteni, hogy a gulág kényszermunkájára szükség van az iparosítás hatékonysága érdekében.”
Eric Hobsbawm, brit történész

„Szerintem a szovjet büntetőintézeti rendszer vitathatatlanul a legmegfelelőbb az egész világon.”
Marie-Claude Vaillant-Couturier, francia újságíró

„A Szovjetunió átnevelőtáborai teljesen véget vetnek az ember ember által való kizsákmányolásának.”
Pierre Daix, francia író, újságíró

„A Szovjetunióban sosem voltak üldöztetések.”
Jean Baby, francia történész

„A Szovjetunió a nyugati társadalmaktól eltérően teljes mértékben hasznosítja országa emberi erőforrásait.”
John Kenneth Galbraith, kanadai-amerikai közgazdász, diplomata

AZ UTOLSÓ MAGYAR HADIFOGOLY

2000. augusztus 11-én tért haza Oroszországból Toma András, az utolsó magyar hadifogoly. Toma 1925. december 5-én született Újfehértón. A fiatal súlyánbokori kovácsinast 1944-ben Nyíregyházán sorozták be az 1. magyar hadseregbe. Krakó környékén szovjet hadifogságba esett. 1945-ben a Szentpétervár közelében lévő bokszitogorszki táborban megbetegedett és kórházba került, ezért az 1500 kilométerrel arrébb fekvő bisztrjagi táborba szállították át. A vonatút a túlsúfolt vagonokba zárt foglyok számát megfelezte. Tomát annyira megviselte a hosszú ideig tartó bezártság, az éhség és a szomjúság, hogy újra tábori kórházba került, ahonnan 1947-ben a kotyelnycsi elmeógyógyintézetbe zárták. 53 évig ennek az elmeógyógyintézetnek a foglya maradt. Pszichiátriai kezelése miatt nevét kitörölték a hadifoglyok közül, és így elveszett a magyar hatóságok számára. Az elmeógyógyintézet orvosainak állítólag csak 1999-ben tűnt fel, hogy a szótlan beteg nem orosz anyanyelvű és nem is beszél oroszul – akkor derült ki, hogy csak magyarul tud. Toma fogságának több mint 55 esztendeje alatt végig megőrizte anyanyelvét, ízes szabolcsi beszédét, emlékezett a Szózat és a Himnusz soraira. Hazatérése után tartalékos főtörzsőrmesterré léptették elő, és egy DNS-vizsgálat segítségével családját is megtalálták. Féltestvéréhez költözött, akinél végre otthonra talált. 2004-ben hunyt el.

A kotyelnycsi elmeógyógyintézet

Toma András fiatalkorában

Toma András

GULÁG

EMLÉKBIZOTTSÁG

„Itt vagyunk Magyarországon. Most már itt vagyunk, ez Magyarország.”

„Hiányzott a pálinka és a paprikás csirke.”

„Tudok beszélgetni az emberekkel.”
Toma András